

**ELEŞTİREL PEDAGOJİDEN ELEŞTİREL OKURYAZARLIĞA
EĞİTİME FARKLI BİR YAKLAŞIM**

Önder POTUR¹

ÖZET

Eleştirel pedagoji, gelişen eleştirel yaklaşımın bir sonucu olarak radikal bir eğitim kuramı olarak bilinmektedir. Eleştirel Pedagojinin bir devamı olarak Eleştirel Okuryazarlığı sosyokültürel eleştirel bakış açısı, eleştirel pedagoji ve Paulo Freire'nin düşünceleri ortaya çıkarmıştır. Eleştirel okuryazarlık; eleştirel pedagoji ilkelerinin sınıf ortamına, edebiyata ve dil sanatlarına sözlü, yazılı ve görsel olarak uygulanmasıdır. Eleştirel Okuryazarlık adalet, eşitlik ve güç ilişkilerine önem vermekte ve bireylerin sorgulayan aktif vatandaşlar olmasını desteklemektedir. Bu çalışmanın amacı Eleştirel Pedagoji kuramından Eleştirel Okuryazarlığa giden süreçte eğitime farklı bir yaklaşımı ortaya koymaktır. Çalışmada literatür taraması ile elde edilen bilgilerden yola çıkılarak öneriler sunma amaçladığından tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Eleştirel Okuryazarlık uygulamalarının eğitim ortamlarında ve eğitim müfredatlarında kullanılmasına yönelik öneriler verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel pedagoji, Eleştirel okuryazarlık, Eğitim, Paulo Freire

**A DIFFERENT APPROACH TO EDUCATION FROM CRITICAL PEDAGOGY TO
CRITICAL LITERACY**

ABSTRACT

Critical pedagogy is known as a radical educational theory as a result of the developing critical approach. Critical Literacy as a continuation of Critical Pedagogy has revealed sociocultural critical perspective, critical pedagogy and Paulo Freire's thoughts. Critical literacy is the application of the principles of critical pedagogy verbally, in writing and visually to the classroom setting, literature and language arts. Critical Literacy attaches importance to justice, equality and power relations and supports individuals to be active citizens who inquire. The aim of this study is to present a different approach to education in the process from Critical Pedagogy theory to Critical Literacy. In the study, the scanning model was used because it aims to present suggestions based on the information

¹ Öğr. Gör. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, opotur@bandirma.edu.tr.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

obtained through the literature review. As a result of the research, suggestions were given for the use of Critical Literacy practices in educational environments and educational curricula.

Keywords: *Critical pedagogy, Critical literacy, Education, Paulo Freire*

1. GİRİŞ

Pedagoji bazı kaynaklarda eğitilim, bazı kaynaklarda ise çocuk eğitimi olarak geçmektedir. Genel anlamda bireyin eğitimini ve bunun uzantıları olan sosyalleşmesini, kültürlenmesini, bilinçlenmesini ve bilgilenmesini içermektedir. Bireyin toplumla ilişkisinde rol oynayan tüm argümanlar pedagoji adı altında işlenmekte ve pratik bir değere kavuşmaktadır (Yıldırım, 2011: 59). Eleştirel pedagoji; pedagojinin mevcut uygulamaları, toplumsal etkileri ve ideolojik düşüncenin yansımaları ile ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2011: 60).

Eğitimde eleştirel yaklaşımın ortaya çıkmasında Rousseau'nun fikirleri ve uygulamaları önemlidir. Rousseau'nun etkisiyle gelişen radikal eğitim yaklaşımı bireyden başlayarak toplumsal sistemlere doğru yönelmiştir. Yani bireyin rolü toplumsal ilişkilere göre yorumlanmış ve değerlendirilmiştir (Rousseau, 2011: 15; Yıldırım, 2011: 48). Kısacası eğitime radikal eleştiri ilk defa Rousseau'nun felsefi ve pedagojik görüşleriyle başlamış olup günümüzde eleştirel pedagoji ile devam etmektedir.

Eleştirel pedagojide yer alan düşüncelerin çoğu, 20. yüzyıl boyunca Avrupa'da ortaya çıkmış olan eleştirel, sosyal ve siyasi teori tarafından şekillenmiştir. Özellikle 1920'lerde kurulmuş olan ve Frankfurt Okulu olarak bilinen Frankfurt Üniversitesi'ndeki Toplumsal Araştırma Enstitüsü, eleştirel pedagoji gelişiminde önemli bir yeri olan eleştirel teorinin gelişiminde en önemli kurum olarak bilinir. Eleştirel pedagoji; Marx, Kant, Tiegel, Heidegger ve Weber gibi isimlerin düşüncelerine dayanırken Frankfurt Okulu kapitalist toplumda var olan eşitsizliği ve adaletsizliği eleştirmiş ve aynı zamanda Ortodoks Marksizm'inin baskısına da karşı çıkmıştır. Marx'ın Batı'da gelişmiş seviyedeki kapitalist toplumların sosyal durumlarını öngöremediğini fark eden Frankfurt Okulu, kapitalist ekonomilerin Marksist eleştirisinde kökleşmiş olarak kalan yeni toplumsal eleştiri teorileri geliştirmiştir (Darder, 2009: 46).

Eleştirel pedagojinin en önemli kaynağı modernizmin, aydınlanmanın, pozitivistimin eleştirisini yapan Eleştirel Kuram, öbür adıyla Frankfurt Okulu'dur. 1923 yılında Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü olarak sosyalist araştırmalar yürüten bir merkez kurulmuş ve bu okulun tarihsel temelleri atılmıştır. Bu okulun en önemli şahısları Hitler'in iktidara geçmesiyle birlikte Amerika'ya göç etmişlerdir. En önde gelen kişiler Theodor Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse'dir (Marshall, 1999: 179; Swedeen, 2011: 4). İlk önce sosyal projeler yürüten bir kurum olarak

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

kurulmasına rağmen daha sonra toplumsal problemler üzerine teori üreten bir ekol olmuştur. Frankfurt Okulu ismi, 1950’den sonra enstitüye tabi bilim adamlarının Almanya’ya geri dönmesiyle kullanılmaya başlanmıştır (Assoun, 2012: 11).

Eleştirel Kuramın amacı toplumun dönüşümü ve insanın özgürleşmesi olarak açığa çıkmaktadır. Bilgi ve hedefi, teorik ve pratik aklı bir senteze götürmeye yönelik bu girişimi, Frankfurt Okulu’nun köklü felsefi bir konumunun ve olgu ile değerın pozitivist ayrımı eleştirmesinin temeli olarak kalmıştır. Eleştirel kuramcılar, bilgilerimizin ve ortak insani yönlerimizin kaynağının, hepimizin akılcı varlıklar olmamıza bağlı olduğuna inanmaktadır. Nitekim Hegel bu düşünceyi “Gerçek olan akılcıdır.” şeklinde ifade eder (Marshall, 1999: 180). Eleştirel kuramın da gerçek olanın akılcı olması gerektiğini savunduğu söylenebilir (Yıldırım, 2011: 62).

Eleştirel kuramın Frankfurt Okulu, Amerika Birleşik Devletleri’nde halen sosyal araştırmalara yönelik yeni çıkışlar yapmakta, edebi eleştiri, antropoloji, sosyoloji ve eğitim teorisi gibi çeşitli disiplinleri etkisi altına almaktadır. Eleştirel pedagojinin Amerika Birleşik Devletleri içinde de John Dewey ve yeniden yapılandırmacılarıdan tutun da Highlander Okulu’nda yer alan Myles Horton gibi eğitimcilerle Martin Luther King ve Malcolm X gibi insan hakları savunucularına kadar belirgin kökleri bulunmaktadır (McLaren, 2011: 273-274).

Pozitivizme zıt olarak, Frankfurt Okulu bilgiyi tarafsız olarak değil de tarihsel ve toplumsal bilinçliliğe dayanmış olarak görmüştür. Frankfurt Okulu tarafından geliştirilen eleştirel teori; varsayımlar içerisindeki yetersizlikleri meydana çıkarmak amacıyla mantıksal düşüncelerin, basmakalıp sözlere uygulanmasına izin verir; gücü elinde bulunduranların, diğerleri üzerinde baskın olmak için bilgiyi nasıl kullandıklarını ortaya çıkartır (Giroux, 2009: 14). Eleştirel teori güçlü olanın güçsüz olanı nasıl ezdiğini gösterir.

Bütün bu düşünceler ışığında eğitime olan eleştirel yaklaşım tarih boyunca çeşitli kesimler tarafından dile getirildiği anlaşılmaktadır. Sistematik olmasa da tarihsel süreçte eğitime eleştirel yorumlar her zaman var olmuştur. Bu yorumlar her zaman için pratikte varlığını hissettirmiştir ve bir dizi eleştirel teorinin oluşmasının önünü açmıştır. Eleştirel Pedagojiden Eleştirel Okuryazarlığa giden süreçte ortaya çıkan eleştirel eğitim yaklaşımı günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Yıldırım, 2011: 47).

Bu çalışmada Eleştirel Pedagoji, Eleştirel Okuryazarlık ve bu kuramların eğitime bakış açılarına yönelik yapılan literatür taraması ile elde edilen bilgilerden yola çıkılarak öneriler sunma amaçladığından tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1999: 77).

2. ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE EĞİTİM

Eleştirel pedagoji, gelişen eleştirel yaklaşımın bir sonucu olarak radikal bir eğitim kuramı olarak ortaya çıkmıştır. En geniş biçimde “eğitimin yeni sosyolojisi” ya da “eleştirel eğitim kuramı” olarak tanımlanan eleştirel pedagoji, okulları hem tarihsel bağlamda hem de içinde buldukları sınıfsal farklılıkların şekillendirdiği, baskın toplumun sosyal ve siyasal dokusunun bir parçası olarak ele alıp incelemiştir (McLaren, 2011: 273). Eleştirel pedagoji, okullarda daha iyi sosyal adalet ve eşitlik için ortam yaratma peşindedir ve aynı zamanda toplumun, daha büyük demokrasi ve eşitlik ile karakterize edilmiş olan yeni bir oluşuma dönüşmesini ister.

Yeni eğitim sosyolojisi ya da eleştirel eğitim kuramı olarak tanımlanabilecek eleştirel pedagoji, okulları hem kendi tarihsel bağlamları içinde hem de egemen toplumu karakterize eden mevcut sosyal ve siyasal yapının bir parçası olarak ele alır. Eleştirel pedagoji; liberal ve tutucu okul eleştirileri tarafından kullanılan, tarihsel olmayan, pozitivist ve siyaset dışı çözümlere karşı eleştirel zihniyetin bir türünü ortaya atar (Tezcan, 2005: 99).

Eleştirel pedagoji, dünyayı iyileştirmek, onarmak ve dönüştürmek amacıyla hareket etmekte ve eğitim camiasının içinde hala umudunu kaybetmemiş bireyler için tarihsel, siyasi ve etik açıdan yönlendirmelerde bulunmaktadır. Ezilenin yanında yer alan eleştirel pedagoji, daha önce Bağımsızlık Bildirgesi’ni kaleme alanların fikirleri kadar yenilikçi bir niteliğe sahiptir. Eleştirel pedagojiye göre tarih, özü itibarıyla değişime açık olduğu için özgürleşme gerçekçi bir amaçtır ve şimdikinden çok daha farklı bir dünya yaratmak mümkündür (McLaren, 2011: 274).

Amerikan okullarının tüm öğrencilere eşit fırsatlar sunmada başarısız olduğuna dair düşünceler, daha iyi bir toplum oluşturmada öğretmenlerin bir role sahip olması gerektiğine dair görüşler, bilgi türlerinin adaletsiz, kapitalist bir toplumu desteklemek için sosyal olarak oluşturulduğuna dair fikirler, okulların ve eğitim uygulamalarının baskıcı bir toplumun devamını desteklediğine dair inanç, eleştirel pedagojiyi meydana getiren başlıca unsurlardır. Eleştirel pedagoji, tüm bilgiler gibi, her bireyin değerleri ve inanışları ile şekillenir ve basit bir tanıma karşı direniş gösterir. Eleştirel pedagojinin ilkeleri içerisinde daha adil ve eşit bir topluma yönelik bir bakış açısı geliştirme, politik bir eğitim, öğrencilerin yaşamlarına hitap eden bir müfredat, adaletsizliğe karşı tutum takınma önemlidir (Darder, 2009: 2). Eleştirel pedagoji pek çok biçime bürünebilir ancak önemli noktalarından biri okullaşmanın demokratik ilkelerle ve değişimci eylemlerle şekillendirilmesidir.

Son dönem eleştirel pedagoğlarından McLaren (2011), okulların yapısını ve işleyişini eleştirel pedagoji açısından incelemiş, okula yönelik farklı yorumlar getirmiştir. McLaren, öğretmenlerin ve eğitim ortamında çalışan kişilerin eğitim programlarına yönelik daha sorgulayıcı olmasını istemiştir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

Müfredat kavramının siyasi ve ideolojik ortamdaki uzak kalamayacağını, sosyal sınıf, kültür, cinsiyet ve güç konularıyla bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Bu çerçevede okullara gizli müfredat kavramının hâkim olduğunu ileri sürmüştür. Okullarda yaşanan sosyal ve ekonomik problemlerin, ülkelerin siyasal eğitim politikalarından kaynaklandığını ve eğitim politikalarının da ülkelerin ve küresel güçlerin rejim politikalarına göre şekil aldığını belirtmektedir.

Eleştirel pedagojiye göre ele alınan kavramlar ve tanımlar eğitime getirilen eleştiriler çerçevesinde anlam kazanır. Bu anlamda eğitim tanımına eleştirel yaklaşan Tolstoy'a göre birinin diğerini bizlerin olumlu bulduğu yönde şekillendirmesi anlamına gelen eğitim, baskı ve zorlamalı bir edimdir. Eğitim ile kültür arasındaki fark yalnızca zorlama aracılığıyla anlaşılabilir. Zira eğitim kendinde baskı kurma hakkını görür. Eğitim baskı altındaki kültürdür. Herhangi bir kısıtlılığın söz konusu olmadığı kültür ise özgür bir ilişki biçimidir (Hern, 2008: 33).

Eleştirel pedagoji bir taraftan radikal bir kuram ve okullaşma analizi sunarken, diğer taraftan da yeni sosyal teori alanlarında ilerleme kaydetmekte ve yeni araştırma sınıflandırmaları ve metodolojiler geliştirmektedir. Bununla beraber, eleştirel pedagoji homojen bir fikir sistemi oluşturmaktan uzaktır. Eleştirel kuramcılarının üzerinde uzlaştıkları belirli hedefler olduğunu söylemek daha doğru olacaktır (McLaren, 2011: 273). Bu hedefler temel olarak, güçsüzleri güçlendirmek ve var olan sosyal eşitsizlik ve haksızlıkları ortadan kaldırmak olarak özetlenebilir.

Temel referanslarına bakıldığında eleştirel pedagoji, radikal demokrasinin eğitimsel değişimini ve dönüşümünü öngören bir akım olarak düşünülmelidir. Bu akımın amacı daha çok demokrasiyi sağlamak, demokrasi kültürünü zenginleştirmek ve derinleştirmek ayrıca aktif ve sürekli bir yurttaşlık bilinci kazandırmaktır. Yani kültürel ve sosyal politikaları izleyen, iyi okuyan ve eleştiren bir toplum oluşturmaktır. Bu bağlamda eleştirel pedagojinin merkezinde hümanizm ve özne vardır. John Dewey de yaptığı çalışmalarda eğitiminin demokrasi kültürünü nasıl geliştirebileceği üzerinde durmuş, deneyimin ve eğitimin birleşmesiyle eğitim ortamı bir problem çözme ortamı olarak algılanırsa toplumda demokratik ilkelerin ve yaşantıların gelişebileceğini dile getirmiştir (Peters, 2005: 35).

Giroux, eleştirel bir pratik olarak eleştirel pedagojinin, öğrencilerin tarihsel geçmişle bir diyalog içine girebilmeleri, otoriteyi sorgulamaları, mevcut otorite ilişkileriyle mücadele etmelerini ve kendilerini eleştirel aktif yurttaşlar olarak yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde hazırlamaları için gereken bilgi, beceri ve sorgulama kültürünü sunan sınıf koşullarını sağlaması gerektiğini belirtir (İnal, 2009: 9). Toplum ve otoriteyi sorgulayan bilinçli vatandaşlar toplumu daha iyi yönlendirebilecektir.

Eleştirel pedagoji ile ilgilenen öğretmenler, öğrencilerin eşit olmayan toplumsal düzeni yasallaştıran nesnel bilgi algılarından kaçınmalarına meydan vererek onları özgürleştirmek için

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

eleştirel pedagojiyi kullanırlar. Eleştirel pedagoğlar mevcut metotlara karşı direnirler ve mevcut eğitim sistemine eleştirel pedagojiyi yerleştirmek isterler (Giroux, 2009: 316). Eleştirel pedagoji, adil ve eşit bir toplum görüşünden beslenmektedir. Bu görüş, daha iyi bir toplum meydana getirmek isteyen eğitime bir çerçeve ve amaç sağlamaktadır.

3. ELEŞTİREL PEDAGOJİDEN ELEŞTİREL OKURYAZARLIĞA PAULO FREİRE’NİN ROLÜ

Eleştirel pedagoji birey özgürlüğü ekseninde birey-kurum, birey-sermaye, birey-toplum, birey-eğitim ilişkileri üzerinde durmaktadır. Günümüzde Eleştirel Teorinin etkisiyle eleştirel pedagoji, toplumsal problemlere karşı getirilen eleştirel yaklaşımlardan da faydalanmıştır. Eleştirel pedagoji sistematik olarak 1970’lerde başladığı için buna kaynaklık eden aktörler de bu dönemde ve günümüzde yaşayanlardır. Bu anlamda eleştirel pedagojiye kaynaklık eden kişiler olarak Paulo Freire, Hanry Giroux, Stanley Aronowitz, Michael W. Apple, Maxine Grene, Doneldo Macedo ve Peter McLaren gibi teorisyenlerdir (Swedeen, 2011: 4). Fakat en önemli aktörün Paulo Freire olduğu belirtilmelidir (Yıldırım, 2011: 49). Bu teorisyenlerin düşüncelerinin yanında çeşitli kültürel çalışmalar, postyapısalcılık ve postmodernist kuram gibi yaklaşımlar da eleştirel pedagojiyi desteklemiştir.

Paulo Freire, okullardaki pedagojik uygulamaların, ezilmiş insan hâkimiyetini ilerletmek için nasıl hizmet verdiğini ve alternatif pedagojilerin, daha büyük bir eşitsizlik bilincini ve toplumsal değişim için harekete geçme isteğini nasıl geliştirdiğini incelemiştir (Darder, 2009: 9). Brezilyalı bir eğitim teoristi olan Freire’nin pedagoji ve toplum üzerine olan fikirleri, 20. yüzyılın ortalarında kuzeydoğu Brezilya’da meydana gelen yoksulluk deneyiminden kaynaklanmıştır. Yoksulların ve ezilmişlerin sessizliği Freire’yi rahatsız etmiştir. O zamanların Brezilya’sında var olan sistematik eşitsizlik içerisindeki insanların durumlarını protesto etmek için okuryazarlık hareketini başlatmıştır (Yıldırım, 2011: 108). Eleştirel pedagoji kaynaklı okuryazarlık çalışmaları hem ülkesinde hem de gittiği ülkelerde geniş yankı uyandırmıştır.

Freire, ezenler ve ezilenler arasındaki özgürleşme bahsine değinmiş, özgürlüğü bir armağan veya kazanacağımız bir şey olarak değil karşılıklı bir süreç olarak değerlendirmiştir. Kendi tabiriyle “Bankacı Eğitim Modeli”ni baskıcı bir sistem olarak dile getirmiş, eğitimde yeni bir model olarak “Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli”ni savunmuştur (Freire, 2003: 71). Freire’ye göre eğitim karşılıklı bir süreçtir ve dünya aracılığıyla yapılan eğitim, gerçek bir eğitimidir. Bu eğitim içerisinde yer alacak diyalog ve praksis süreci gerçek bir eğitimin kapısını açacaktır. Freire’ye göre diyalogculuk özgürleşme için bir araçtır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

Freire (2003) eğitimin geleneksel bankacılık modellerini reddetmiştir. Bankacılık eğitiminde öğretmen bilgiyi öğrencilerin beynine yerleştirir ve öğrenciler bu bilgiyi alır. Bankacılık eğitimi; öğrencileri nesnelere dönüştürür, böyle bir durumda eğitim öğrencilere yapılır, öğrencilerle beraber yapılmaz. Freire; bu eğitimin, öğrencileri baskı ve ezilme karşısında uysal yapan kadercı bir hissi desteklediğini savunmuştur. Bu süreçte bankacılık eğitimi, bireyi toplumdaki diğer bireyin durumunu kabul etmesi için eğitir. Bu durumda olan birey, otoriteye bağımlı olduğu ve sesini yükseltmede yetersiz olduğu hissiyle otoriteye karşı gelme konusunda yetersiz kaldığını düşünecektir.

Bankacılık modellerine zıt olarak Freire (2003) Diyalog ve Problem Kurucu Eğitim önermiştir. Freire'ye göre tüm öğrenmeler bağlantısal olduğu için, bilgi, özellikle öğrencilerin hayatlarıyla ilişkili konular hakkında öğretmen ve öğrenciler görüşüp tartıştığında üretilir. Problemler, öğretmen veya öğrenciler tarafından kurulur ve yanıtlar yapısal bir diyalog sürecinde iş birliği içerisinde verilir (Peterson, 2009: 310). Açık uçlu sorular vasıtasıyla öğretmen, öğrencilerin durumlarını eleştirel bir şekilde incelemeleri için uyarılmalarına, durumlarını değiştirebilme yeteneklerinin farkına varabilmelerine ve daha adil ve eşit bir toplum yaratmak için çalışmalarına yardımcı olur. Öğretmen; öğrencilerinden bir şeyler öğrenebileceğini fark etmeli ve öğrenciler de bilgiyi pasif bir şekilde öğretmenden alınan bir şey değil de oluşmasında kendilerinin de aktif rol oynadıkları bir şey olarak fark etmelidir (Freire, 2003: 70). Ancak Freire, bilgi ve deneyim açısından öğretmenin sınıfta yönlendirici role sahip olduğunu kabul etmiştir. Öğretmen, sahip olduğu bu avantajın baskıcı ve karşıt yolla değil de daha ziyade işbirlikçi bir yolla kullanılması gerektiğini bilmelidir.

Freire (1985) eğitim uygulamalarının nasıl gerçekleştiğini incelemiştir. Freire, öğrencilerin öğrenmesi beklenen bilginin öğretmen tarafından verilmesi ile geleneksel eğitim uygulamalarının öğrencilere dünyaya bakışlarındaki pasifliği aştığını belirtmiştir. Eğitim uygulamasında bu; öğrencilerin, dünyaları ile nasıl ilişkilendiklerini sorunsallaştırmayı ve bu öğrencilerin hayatlarındaki yaşanmış gerçeklikler tarafından meydana gelen bu sorunlar hakkında diyalog kurmayı ve tartışmayı içerir. Bu problem kurmacı eğitim, öğrencilerin kendi eğitimlerinde aktif özneler haline gelmelerini amaçladığı için, öğretmen ve öğrenci arasındaki bir iş birliğidir (Swedeen, 2011: 5). Neticede öğrencilerin eleştirel sorgulama sahası genişler, problemler daha geniş bağlamlarda görülür ve öğrenciler kendilerini baskıcı bir gerçekliği değiştirebilecek yeteneğe sahip olarak görmeye başlar.

Freire'nin pedagojisi, öğrencilerin yaşamlarını üretken temalarla öğretimde kullanmıştır. Üretken temalar; tartışmanın, çalışmanın ve eylemin temalar etrafında yapılabildiği bir yolla öğrencilerin ilgilerini uyandıran çalışma başlıklarıdır (Peterson, 2009: 307). Bu temalar genellikle öğrencilerin yaşamlarının ve toplulukların gerçekliklerinden ortaya çıkarlar, aynı zamanda medyada

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

ön planda olan başlıklar da olabilirler. Freire'nin düşüncesinde üretken temalar, öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları konular ile ilişkilidir. Okullardaki öğrenmenin öğrencilerin gerçeklikleriyle nasıl ilgili olduğunu ve öğrencilerin bu gerçekliklerini nasıl anlamlandırdığını açığa çıkarır.

Freire, okuryazarlığa bir kültürel siyasal biçim olarak bakılmasını ister. Okuma-yazma, insanları ya güçlendirecek ya da güçsüzleştirecek biçimde işlev gören bir dizi uygulamalar olarak bakıldığı ölçüde anlamlı bir yapı haline gelir. Daha geniş anlamda ise okuma-yazma, var olan toplumsal biçimlenimi yeniden üretmeye mi, yoksa demokratik ve özgürleştirici değişmeyi yükseltmeye mi hizmet ettiği açısından çözümlenir (Freire ve Macedo, 1998: 14). Freire okuma ve yazmayı, harfleri ve sözcükleri salt mekanik bir etkinlik alanı olarak ele almaya indirgemez. Okuma-yazma ile ilgili bu esnek olmayan kavrayışın ötesine geçilmeli ve toplumsal çevrede gerçekleşen dünyayı dönüştürme düşüncesiyle bakılmalıdır (Freire ve Macedo, 1998: 15).

Freire, bize kuram ve uygulamamıza ve bu ikisi arasındaki ilişkinin diyalektiğinden çıkarabileceğimiz yöneme bakmayı ve yeniden bakmayı öğretir. Okuma-yazma kuramı alanında hiçbir şey, farkında olmanın farkındalığının, düşünme hakkında düşünmenin, yorumlarımızı yorumlamanın rolüne bakmak ve yeniden bakmaktan daha önemli değildir (Freire ve Macedo, 1998: 17). Sözcükleri okuma ve daha sonra okuyabilmek için sözcüklerin nasıl yazılacağını öğrenme, dünyanın nasıl yazılacağını öğrenmenin, yani dünyayı değiştirme ve dünyaya dokunma yaşantısına sahip olmanın arkasından gelir.

Paulo Freire'in bilme eğitbiliminin özünde; dünyayı adlandırmanın, dünyayı değiştirmek için bir model durumuna gelmesi görüşü vardır. Eğitim, siyasal eylemin yerine geçmez; fakat eleştirel bilincin gelişiminde oynadığı rol nedeniyle, siyasal eylem için kaçınılmaz olur. Eleştirel bilincin gelişimi de dilin dönüştürücü gücüne bağlıdır (Freire ve Macedo, 1998: 22). Yeniden yaratımı savunan Freire, yeniden yaratan öznenen, yeniden yaratılacak uygulama ve yaşantıya eleştirel bir yaklaşım ister. Freire için eleştirme her zaman birisinin açıklamalarını yorumlama, bağlamları yeniden düşünme, birden çok tanım geliştirme, belirsizlikleri hoş görme anlamına gelmektedir (Freire ve Macedo, 1998: 26). Eleştiri, dünyayı anlamaya en özenli dikkat etmektir. Her söylemin arka planında eleştiri konusu olabilecek gizli gündemler bulunmaktadır.

Eleştirel okuryazarlık kuramının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde Paulo Freire'nin ayrı bir yeri vardır. Eleştirel okuryazarlık, dünyayı okumaları ve bir düşünce ve hareket döngüsüyle meşgul olmaları için genç öğrencilere kelime okumayı öğreten Paulo Freire'nin çalışmasından esinlenmiştir. Freire'ye göre eleştirel bir okuryazarlık türü insanların adalet ve eşitlik kavramları üzerine daha fazla

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

düşünmeyi sağlayabilir. Buna ilave olarak eleştirel sosyal kuramcılar ve çeşitli okuryazarlık kuramcıları, herhangi bir metnin yalnızca bir doğru yorumu olduğu inancına ve metinlerin genel yorumlamalarına meydan okumuştur.

Paulo Freire'nin radikal eğitim hareketi doğrultusunda 1960'ların sonlarında ve 1970'ler boyunca ortaya attığı görüşleri, eleştirel okuryazarlık anlayışının temelleri olarak kabul edilebilir. Freire, okuryazarlığı metnin anlattıklarını mutlak itaat içerisinde anlamayı amaçlayan pasif bir süreçten ziyade bireyleri harekete geçiren, daha çok eleştirel hale getirerek onlara ülkü kazandıran bir süreç olarak değerlendirmektedir (Tüzel, 2012). Freire'den sonra eleştirel okuryazarlık anlayışını geliştiren bir akademisyen de James Gee'dir. Gee'ye (1996) göre okuryazarlık, yaşam biçimlerinin kelimelerle bütünleşmesini gerektiren bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuryazarlık; hareketlerle, değerlerle, inançlarla, davranışlarla ve sosyal kimliklerle olduğu kadar jest ve mimiklerle, bakışlarla dilin bütünleşmesini gerekli kılmaktadır.

Eleştirel okuryazarlık, özgürleştirici ve güçlendirici bir okuryazarlık yaklaşımı olarak bilinmektedir. Daha çok siyasal halk mücadeleleri veren kuruluşlar ve çeşitli eğitim çevreleri tarafından dile getirilen eleştirel okuryazarlığın, insanı ve toplumu bilinçlendirme ve güçlendirme amacı vardır. Bu okuryazarlık, toplumsal ve siyasal olarak ayrımcılıklara ve eşitsizliklere uğramış bireyler ve halkların bu durumları hakkında bilinçlendirilmeleri ve siyasal ve toplumsal olarak güçlendirilmeleri esasına dayanmaktadır. Böyle bir okuryazarlık eğitimi ile bireyler ve toplumun yaşam şartlarının dönüştürülmesinin yolları da öğrenilebilmektedir.

4. ELEŞTİREL OKURYAZARLIK VE EĞİTİM

Eleştirel okuryazarlık, batı düşüncesinde ve sosyal aktivizmde zengin bir temele sahiptir. Sosyokültürel eleştirel okuryazarlık bakış açısı, eleştirel pedagoji ve Paulo Freire'nin düşünceleri eleştirel okuryazarlığın temelini oluşturan unsurlar olarak kabul edilebilir. Eleştirel okuryazarlık; okuryazarlığı öğretmede bir yaklaşım olduğu kadar bilginin eleştirel alıcısı ve kullanıcısı olma yolunda bize ve öğrencilerimize metinle ve hayatla, onu bildiğimiz ölçüde meydan okumayı sağlayan bir dizi beceri, eğilim ve stratejilerdir (McLaughlin ve DeVogd, 2004a: 3).

Eleştirel okuryazarlık, toplumsal adaletsizliği ve eşitsizlikleri kaldırmakla uğraşan sosyal eleştirel kuramcılar tarafından geliştirilmiştir. Bu eleştirel kuramcılar, eşit olmayan güç ilişkilerinin yaygın olduğunu ve otoriteye sahip olanların genellikle hangi doğrulara ayrıcalık tanınacağını seçtiğini ileri sürmektedir. Otorite ve okul gibi kurumlar aracılığıyla bu ideolojiler desteklenir, var olan durum devam ettirilir. Okulların içinde, yalnızca belirli bilgi yasallaştırılır, yani bu bilginin doğruluğunun

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

kanıtlanması sürecine katkıda bulunamayan gruplar dahil edilmez (Coffey, 2008). Eleştirel sosyal kuramcılar, geleneksel okullaşma biçimleri tarafından üretilen baskıcı ve adil olmayan ilişkilerle ilgilenirler ve öğretmeni, öğrenmek veya bilgiyi almak suretiyle boş boş oturan, öğrenciye bilgiyi aktaran veya tipik olarak sınıfın önüne yerleştiren geleneksel eğitim modellerini eleştirirler.

Ciardiello'ya (2004) göre eleştirel okuryazarlık, öğrenciye veya okuyucuya eleştirel bir farkındalık geliştirmesinde yardımcı olan bir dizi uygulama ve yurttaşlık becerileridir. Bu farkındalık, metinlerin belirli görüşleri sustururken diğerlerini öne çıkarmasıyla ilgilidir. Comber'e (2001) göre eleştirel okuryazarlık; dünyadaki şeyleri yaptırmak, okuldaki yaşamı sürdürmek, ayrıcalık ve adaletsizliği sorgulamak için dilin güçlü şekillerde kullanılmasıdır. Shannon'a (1995) göre ise eleştirel okuryazarlık; beraberinde keşfetme, geçmişimizde, günümüzde ve geleceğimizde davranış gösterme özgürlüğü getiren bir okuryazarlıktır. McLaughlin ve DeVoogd (2004b) eleştirel okuryazarlığı okuyucunun, dinleyicinin ve izleyicinin metinler ile etkileşim halinde iken ortaya çıkardıkları bir duruş, tavır, zihinsel veya duygusal bir tutum şeklinde tanımlamaktadır. Gee (1996) eleştirel okuryazarlığı sosyal yönlü algılayıcı okuryazarlık olarak adlandırır. Luke (2004), eleştirel okuryazarlığın ikincil tahmin etmeyi, kabul görülen meyle karşı okumayı, zor ve daha zor sorular sormayı, metnin altında yatan şeyi, arkasındakini ve gerisindekini görmeyi, bu metnin kimin adına ve isteklerine göre bireylerin üzerinde güç kurup kullandıklarını görmeyi ve adlandırmayı içerdiğini iddia eder. Giroux'a (1993) göre eleştirel okuryazarlık kuramının görevi öğretmenlerin sınıflarda anlam ve yaşantıyı etkin olarak nasıl ürettiklerine, koruduklarına ve haklı kıldıklarına ilişkin kavrayışı genişletmektir.

Eleştirel okuryazarlık, eleştirel pedagoji ilkelerinin sınıf ortamında görsel, sözlü ve sözlü olmayan metin etkileşimlerine, edebiyata, dil sanatlarına uygulanmasıdır. Eleştirel okuryazarlık, okuryazarlık işinin sınırlarını kelimelerin çözümlenmesi ve şifrelenmesi yoluyla işlevsel okuryazarlığın ötesine taşır. Bunu, güç ilişkilerinin ve baskın olan kültür varsayımlarının, bir metindeki anlamın nasıl inşa edildiğini ne şekilde etkilediğini ortaya çıkarmak ve tartışmak için yapar (Lankshear ve McLaren, 1993'ten akt. Swedeen, 2011: 45). Bir metnin siyasi yönleri inkar edildiği takdirde öğrenciler, diğerleri nazarında birilerinin üstün geldiği, eşit olmayan bir toplum içerisinde metinlerin nasıl oluşturulduğunu incelemeye yönelik fırsatı kaybeder. Bilgi gibi metinler de toplumsal yapılanmalardır, oluşumlardır.

Eleştirel pedagoji gibi eleştirel okuryazarlık da basit tanımlara ve açıklamalara karşı direnir. Temel bir seviyede eleştirel okuryazarlık, öğrencilerin yaşamlarında önemli anlama sahip olan daha geniş toplumsal konular ile başa çıkmaları için yer ayarlar. Eleştirel okuryazarlık; öğrencilere,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

yaşamlarının daha geniş toplumsal bağlamlarda nasıl yer bulduğunu ve diğerlerinin yaşamlarının çeşitli metinlerde nasıl sunulduğunu veya yanlış sunulduğunu anlamaları için öğrencilere yardım eder (Christensen, 2000: 52). Eleştirel okuryazarlık uygulamasının içerisinde, okuyucuların kendi bilgilerini ve dünya görüşlerini kullandıkları bir süreç vardır. Hiçbir metnin tek, evrensel bir anlamının veya doğruluğunun olmadığı ve metnin gerçekliğini düzenleyecek olan unsurun bireyin veya öğrencinin sesi olduğu kabul edilmektedir.

Eleştirel okuryazarlık, okuma sürecinde okuyucuları aktif katılımcı olarak görür ve sorgulamak, incelemek veya okuyucu ile yazar arasında var olan güç ilişkisine itiraz etmek için metindeki mesajı pasif bir şekilde kabul etmeyerek ötesini düşünmeye davet eder. Okuyucu, yazarın eseri hakkında tekrar tekrar düşünmeye davet edilir. Güç meselelerine odaklanır ve yansımayı, derin düşünmeyi, dönüşümü ve eylemi destekler (Freire, 2003: 94). Bu düşünme ve dönüştürmeden sonra bir hareket, bir eylem istenir.

Eleştirel okuryazarlık, bireylerin kendi yaşamlarına uygulamalar yapmaları ve yine bireylerin toplumsal adalete karşı harekete geçmeleri için metinlerde ve toplumda sunulan adalet ve eşitlik konularını sorgulamayı ister. Sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelerin takibi ve denetimi için sürekli bir değişkenliği savunur (Pietrandrea, 2008). Bu gelişmeleri sorgulayan eleştirel okuryazarlık sürekli bir değişim ve gelişim içerisindedir.

Karşı koymayı kabullenmek, eleştirel okuryazarlığın kişisel bir kullanımını ve anlayışını gerektirir. Bu kullanım ve anlayış, öğrencileri onları bekleyen günümüz ve gelecekteki mesleki, kentsel ve yerel deneyimlerle yüzleşmeleri için eleştirel okuryazarlığı öğrencilerin acil olarak ihtiyaç duydukları bir yetenek, anlayış ve eğitim bütününe içine yerleştiren katı bir teorileştirmeye dayanır (Freebody, 2008: 215). Bu Dewey'in demokrasi anlayışının farkına varmanın önemli bir boyutudur. İnsan ilişkilerindeki gücü, adaletsizliği ve eşitsizliği daha iyi anlayabilmek için metinleri daha aktif ve yansıtıcı bir tavırla okumaya yetenek ve meyil gerektirir (Coffey, 2008).

Eleştirel okuryazarlık; dil, çevre, siyaset, bilim, sağlık, ekonomi ve tarih gibi tüm müfredat alanlarında fikir ve bilgi anlayışını derinleştirir. Metinlerin okunması sonucunda okuyucunun metinlere kattığı tutum ve değerler ile yeni bir anlayış kazandırır. Hatta metinler okuyucunun yanıtlarını etkiler ve yanıtların oluşmasında önemli bir araç olur. Bu metinlerde yazarın söylediğini olduğu gibi kabul etmemek, sorgulamak, yeniden üretmek ve üretileni uygulamak eleştirel okuryazarlığın kabul ettiği temel ilkelerdir.

Eleştirel okuryazarlık; insan ilişkilerindeki gücü, eşitsizliği ve adaletsizliği daha iyi anlayabilmek amacıyla metinleri etkin ve yansıtıcı bir şekilde okuma yeteneğidir. Okuryazar bir insan

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

mevcut olan bir modelden daha fazlası olduğunu bilen biridir (Green, 2001: 8). Eleştirel okuryazarlık çok yönlü bakış açısıyla ve ihtimallerle düşünmeyi ve okuryazarlığı toplumsal değişimin bir etmeni olarak kullanmayı içerir. Okuryazarlık çeşitleri arasında temel bir okuryazarlık olarak kabul edilmesinin bir sebebi de bundan kaynaklanmaktadır.

Eleştirel okuryazarlık illaki olumsuz bir eleştiri yapacak diye bir şey yoktur. Olumsuz bir tutuma bürünmeyi gerektirmez; daha ziyade, bir meseleye ya da konuya değişik yollardan bakabilmek ve nihayetinde değişiklik ve gelişim için olanaklar sunabilmek anlamına gelir (Vasquez, 2004: 7). Konuya farklı açılardan bakmak okuyucunun konu hakkında farklı düşünmesini sağlayacaktır. Farklı bakış açıları, okuyucu için daha objektif ve daha demokratik bir karar için önemli bir adım olacaktır.

Eleştirel okuryazarlık; gücü göstermek, günlük yaşamı geliştirmek ve ilerletmek, ayrımcılık ve adaletsizlik olaylarını sorgulamak için insanların dili kullanmasını içerir. Dili kullanmak eleştirel okuryazarlığın her aşamasında önemli olarak kabul edilir. Dilin sözlü ve yazılı durumu eleştirel okuryazarlık için bir araçtır. Eleştirel okuryazarlık sözlü veya yazılı olarak yapılabilir (McLaughlin ve DeVoogd, 2004b: 39). Yapılan işin yönteminden ziyade eleştirel bir yaklaşım için temel hususların gerçekleşip gerçekleşmediği konusu önemlidir.

Geleneksel olarak okumada vurgu yazarın gücündedir fakat eleştirel okuryazarlıkta metin eleştirici olan okuyucular, yazarın mesajını ve gizli imaları sorgulayarak, aktif bir şekilde güçlerini göstermiş olurlar (McLaughlin ve DeVoogd, 2004a: 4). Böylelikle güç okuyucuya geçer ya da yazar düşüncesini okuyucuya kabul ettirmekte zorlanır. Sıradan bir okuma faaliyeti dışında kabul edeceğimiz bu okuma çeşidi ile okuyucu ile yazar arasındaki iletişim de artacaktır.

Eleştirel becerilerinin gelişimi insanların, modern dünyadaki mesajları eleştirel bir bakış açısı ile yorumlamalarına ve bu mesajlardaki güç ilişkilerine meydan okumalarına olanak sağlar. Eleştirel okuryazarlığın gelişimini kolaylaştıran öğretmenler; öğrencileri, normlar olarak hizmet eden yapıları eleştirmeleri için aile, yoksulluk, eğitim, adalet ve eşitlik gibi toplumsal konuları ve kaynakları sorgulamaya teşvik eder (Coffey, 2008). Bu toplumsal konuları sorgulayan öğrenci aktif bir vatandaş olma konusunda ilk adımlarını atacaktır.

Eleştirel okuryazarlığın amacı öğrencilerin ne düşündüğünü söylemek değil; çok yönlü bakış açısı ile onları güçlendirmek, zihnin alışkanlıklarını sorgulamak, düşünceleri için onları cesaretlendirmek, daha iyi bir dünya yaratmak için nasıl yaşanması gerektiği ile ilgili günlük kararları ve diyalogları etkinlikler ve araştırmalar yolu ile harekete geçirmektir (Wolk, 2003: 103). Daha iyi bir dünya için bu dünyayı iyi tanımak ve anlamak gerekir. Anlamanın bir yöntemi de derin düşünmek ve derin sorgulamaktır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

Eleştirel bir eğitimin amacı eleştirel bilincin geliştirilmesini sağlamaktır. Eleştirel bilinç aracılığı ile öğrenciler kelimelerin ötesine geçerek dünyayı eleştirel okumaya ve sorgulamaya başlarlar. Eleştirel okuryazarlık öğretmen ve öğrencilerden dünyayı okumalarını ve dünyayı anlamalarını istemektedir. Eleştirel kuram ve Freire'nin görüşleri çerçevesinde eleştirel okuryazarlık adalet ve eşitlik kavramlarına dikkat çeker ve bunları savunur. Sosyal bir değişim için metinlere ve dünyaya eleştirel bakmak gerekir. Adaleti savunmak, eşitliği sağlamak, dünyaya ve metinlere eleştirel bakmak eleştirel okuryazarlık eğitiminin başlıca amaçlarıdır.

5. SONUÇ

Alan yazın açıklamaları çerçevesinde eleştirel pedagojinin bir devamı olarak eleştirel okuryazarlığın eğitimi farklı bir yaklaşım içerisinde değerlendirdiği anlaşılmıştır. Eleştirel okuryazarlık, insan ilişkilerinde güç dengesizliğine, adaletsizliğe ve eşitsizliğe karşı olmasıyla geleneksel eğitim modellerinden ayrılmaktadır. Bireyi; insanların tutumlarını, değerlerini, inançlarını, söyledikleri sözleri, yazılı ve görsel metinleri sorgulamaya teşvik etmesiyle eleştirel yaklaşımlara güç kazandırmaktadır. Otoriteyi sorgulayan, özünde düşünceli aktif vatandaşlar yetiştirmek isteyen tutumuyla bireyi harekete geçiren bir eğitim ortamını savunmaktadır. Güç, kontrol ve hâkimiyet temaları çerçevesinde siyasi ve ekonomik eşitsizlikleri ele alarak eğitim konularını genişletmek istemektedir.

Eleştirel okuryazarlığın amacı bir metni; analiz, eleştiri ve sorgulama süreçleri içerisinde ele alan okuryazar kitleleri yetiştirmektir. Sosyal durumların ve metinlerin içindeki gizli gündemleri ortaya çıkararak eğitim süreci içindeki metnin derin bir anlayış içerisinde aktif olarak okunması eleştirel okuryazarlık için önemlidir. Eleştirel okuryazarlık, bir öğrencinin dış dünya ile olan anlayışını derinleştirmek, geliştirmek ve değiştirmek isteyen yapısıyla öğrenciyi toplumsal gerçeklere hazırlayan bir müfredatı desteklemektedir.

Eleştirel pedagoji kuramının ve eleştirel okuryazarlık uygulamalarının sorgulayan aktif bireylerin yetiştirilmesi amacıyla eğitim müfredatlarında ve eğitim ortamlarında kullanılması gerekmektedir. Farklı ders müfredatları ve eğitim uygulamaları içerisinde eleştirel okuryazarlık beceri ve kazanımları kullanılmalıdır. Bu çerçevede eleştirel okuryazarlıkla farklı derslerin ilişkilendirilmesi ve sınıf ortamında uygulanmasına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. İlkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yetişkin eğitiminde eleştirel okuryazarlık becerilerinin kullanılmasına yönelik proje ve uygulamalar yapılmalıdır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

KAYNAKÇA

- Assoun, P. (2012) “Frankfurt Okulu” (çev.) I. Ergüden, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Christensen, L. (2000) “Critical Literacy: Teaching Reading, Writing and Outrage”, English Journal High School Edition, 27: 53-62.
- Christensen, L. (2000) “Reading, Writing, and Rising up”, Milwaukee, WI: Rethinking Schools.
- Ciardiello, A.V. (2004) “Democracy’s Young Heroes: An Instructional Model of Critical Literacy Practices”, Reading Teacher, 58, 138-147.
- Comber, B. (2001) “Critical Literacy: Power and Pleasure With Language in the Early Years”, Australian Journal of Language and Literacy, 24(3), 168–181.
- Coffey, H. (2008) “Critical Literacy”, Retrieved from <http://www.learnnc.org/lp/pages/4437style>. (13.05.2022)
- Darder, A. (2009) “Critical Pedagogy: An Introduction. The Critical Pedagogy Reader”, New York: Routledge, (1-20).
- Freebody, P. (2008) “Critical Literacy Education: On Living with Innocent Language”, Encyclopedia of Language and Education, 209-226.
- Freire, P. (1985) “The Politics of Education: Culture, Power, and Liberation”, New York: Bergin and Garvey.
- Freire, P. (2003) “Ezilenlerin Pedagojisi”, (çev.) D. Hattatoğlu, E. Özbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P., Macedo, D. (1998) “Okuryazarlık Sözcükleri ve Dünyayı Okuma”, (çev.) S. Ayhan, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gee, J. P. (1996) “Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses”, London: Taylor & Francis.
- Giroux, H. (1993) “Literacy and the Politics of the Text”, Albany, NY: SUNY Press. 367- 377.
- Giroux, H. (2009) “Critical Theory and Educational Practice”, New York: Routledge. 305-323.
- Green, P. (2001) “Critical Literacy: A Collection of Articles from the Australian Literacy Educators Association”, Delaware: International Reading Association. Newark, 7-13.
- Hern, M. (2008) “Alternatif Eğitim Hayatımızın Okulsuzlaştırılması”, (çev.) E. Ç. Babaoğlu, İstanbul: Kardelen.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1198105

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

- İnal, K. (2009) “Eleştirel Pedagoji: Ezilenler için Eğitim”, Eleştirel Pedagoji Dergisi, 1, 2-10.
- Karasar, N. (1999) “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Luke, A. (2004) “Critical Literacy: Enhancing Students Comprehension of Text”, New York, Scholastic.
- Marshall, G. (1999) “Sosyoloji Sözlüğü (çev.) O. Akınay; D. Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McLaughlin, M., Devoogd, G. L. (2004a) “Critical Literacy as Comprehension: Expanding Reader Response”, New York: Journal of Adolescent Adult Literacy, 39: 1-48.
- McLaughlin, M., DeVoogd, G.L. (2004b) “Critical Literacy Enhancing Students Comprehension of Text”, New York: Published by Scholastic Inc.
- McLaren, P. (2011) “Okullarda Yaşam Eleştirel Pedagojiye Giriş”, (çev.) M. Y. Eryaman; H. Arslan, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Peters, M. (2005) “Critical Pedagogy and the Future of Critical Theory. Critical Theory and Critical Pedagogy Today”, Studies in Education, University of Haifa, Israel.
- Peterson, R. E. (2009) “Teaching How to Read the World and Change it: Critical Pedagogy in the Intermediate Grades”, The Critical Pedagogy Reader, New York: Routledge. (305-323)
- Pietrandrea, L. M. (2008) “Co-Constructing Critical Literacy in the Middle School Classroom”, The Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School of The Ohio State University, ABD.
- Shannon, P. (1995) “Text, Lies and Videotape”, Portsmouth: Heinemann.
- Swedeen, S. T. (2011) “First Steps in Critical Literacy”, Degree of Master of Education Professional Development, University of Wisconsin-La Crosse, ABD.
- Tezcan, M. (2005) “Sosyolojik Kuramlarda Eğitim”, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tüzel, S. (2012) “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Bir Eylem Araştırması”, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Vasquez, V. (2007) “Using the Everyday to Engage in Critical Literacy with Young Children”, New England Reading Association Journal, 43: 6-11.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: *10.38120/banusad.1198105*

BANÜSAD, 2022; 5(2), 109-124

Wolk, S. (2003) “Teaching for Critical Literacy in Social Studies”, *The Social Studies*. May/June, 101-106.

Yıldırım, A. (2011) “Eleştirel Pedagoji”, Ankara: Anı Yayıncılık.